
Planiranje skozi komunikacijo

Author(s): Ivan STANIČ

Source: *Urbani Izziv*, Maj 1997, No. 30/31, Pogledi na prostor / Views on Space (Maj 1997), pp. 80-82

Published by: Urbanistični inštitut Republike Slovenije

Stable URL: <https://www.jstor.org/stable/44180710>

JSTOR is a not-for-profit service that helps scholars, researchers, and students discover, use, and build upon a wide range of content in a trusted digital archive. We use information technology and tools to increase productivity and facilitate new forms of scholarship. For more information about JSTOR, please contact support@jstor.org.

Your use of the JSTOR archive indicates your acceptance of the Terms & Conditions of Use, available at <https://about.jstor.org/terms>

This content is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0). To view a copy of this license, visit <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>.

Urbanistični inštitut Republike Slovenije is collaborating with JSTOR to digitize, preserve and extend access to *Urbani Izziv*

JSTOR

- ⁶ Povzeto po Sirše, J., Stroj-Vrtačnik, I., Pobega, N.: Strategija razvoja slovenskega turizma, Inštitut za ekonomska raziskovanja, Ljubljana 1993.
- ⁷ Povzeto po Uradni list: Resolucija o strateških ciljnih na področju turizma v republiki Sloveniji s programom aktivnosti in ukrepov za njeno izvajanje, UL št. 7, 1995.
- ⁸ Povzeto po Gabrijelčič, P.: Urejanje in oblikovanje podeželskega prostora, Dolenjska založba, Novo mesto 1991.
- ⁹ Povzeto po Flster, P.: Arhitekturne krajine in regije Slovenije, Zavod RS za prostorsko planiranje, Ljubljana 1993.
- ¹⁰ Glede na zgoraj naštetu nova razmerja v lestvici vrednot arhitekture, stavbne dediščine, naselbin in oblikovanega prostora ter glede na stanje in razumevanje teh pomenov na Slovenskem je profesor P. Fister v knjigi Arhitekturne krajine in regije Slovenije zelo natančno opredelil izhodišča določanja arhitekturne identitete prostora.

Viri in literatura

- Edwards, R.: Fit for the Future: Report of the National Parks Review Panel, Countryside Commission Publications, Manchester 1991.
- Forman, R.: Landscape Ecology, John Wiley & Sons, New York 1986.
- Gabrijelčič, P.: Urejanje in varstvo kulturne krajine, magistrska naloga, Univerza Edvarda Kardelja v Ljubljani, FAGG, Ljubljana 1985.
- Lane, B.: Will Rural Tourism Succeed?, Rural tourism development project, Department for Continuing Education, University of Bristol, Bristol 1995.
- Local Plan: Policies, Brecon Beacons National Park, Wales 1995.
- Ogrin, D.: Razpota naše krajine, Mladinska knjiga, Ljubljana 1976.
- Ogrin, D.: Vrednotenje kulturne krajine v Sloveniji, Poročilo za leto 1986, Biološka fakulteta v Ljubljani, Ljubljana 1986.
- Parks for Life: Action for protected Areas in Europe, zbornik, Brussels 1994.
- Tourism in National Parks: A Guide to Good Practise, Glasgow & Ass., Glasgow 1993.

Mitja Pavliha, dipl. inž. arh., je 19. marca 1997 na Fakulteti za arhitekturo Univerze v Ljubljani pred komisijo v sestavi: prof. dr. Vladimir Brezar (dekan), prof. dr. Janez Bogataj (FF), doc. dr. Boris Leskovec, in prof. mag. Peter Gabrijelčič (študijski mentor), uspešno zagovarjal magistrsko nalogo z naslovom Človeku in okolju prijazne oblike turizma v slovenskih zavarovanih območjih – arhitekturni vidiki.

Ivan STANIČ

Planiranje skozi komunikacijo

Obveznost participacije pri planiranju je nedvoumno načelo, ki izvira iz želje po doseganju demokratičnosti tudi na področju urejanja prostora. Zato je participacija tudi vsebovana v postopkih sprejemanja planskih (in urbanističnih) dokumentov oziroma je predpisana kot obvezen del planskih postopkov v večini sodobnih razvitih držav. V veljavnih predpisih s področja urejanja prostora v Sloveniji naj bi bila strokovna (tehnična) legitimizacija posegov bila zagotovljena z predhodnimi pogoji in pozneje soglasji na dopolnjene osnutke, širša javna legitimizacija skozi postopke javnih razgrnitev in javnih razprav, ki sledijo izdelanim osnutkom posameznih dokumentov, politična legitimizacija planerskih namer pa skozi sprejemanje teh dokumentov od izvoljenih predstavnikov skupnosti (v občinskih svetih, nekoč občinskih skupščinah) v pristojnih telesih reprezentativne demokracije.

Da planiranje v sodobnem svetu le ni inercialno nadaljevanje v industrijski družbi zapovedanih norm kvantitativne rasti ter ob soočenju z lokalnimi interpretacijami globalnih vrednostnih nasprotij, se v zgodnjih demokracijah pojavlja ideja o prekvalifikaciji planiranja iz predvsem tehnične discipline v kombinirano tehnološko-družbeno-ekonomsko. Torej, planiranje v zanki civilizacijske perpetuacije ni več usmerjeno iz tehnološke podstatu družbe v družbene odnose, ki jih tehnologija omogoča (v tem prispevku so mišljene predvsem zgradbe in združbe zgradb), temveč prav obratno (tudi Healey, 1992).

Patsy Healey ponuja komunikativni koncept planiranja, ki naj bi: "...nadomestil samoreferenčno racionalnost avtonomnega subjekta, ki je osnovan na načelih logike in

znanstveno formuliranega empiričnega znanja kot vodilnih. Novi koncept razumevanja je proizvod med-subjektivnega napora za medsebojno razumevanje. Planerske prakse se preusmerja, tako da bi omogočile komunikacijsko prepoznavanje razlogov" (1992, str. 147). Vprašanje torej ni več **Kako?**, temveč **Zakaj?**, planiranje in vsebina planov pa način izbora, ki sledi po razpravi (participaciji?).

1. Participacija v urbanističnem oblikovanju

Participacijo pri urbanističnem oblikovanju je potrebno razumeti kot dejavnost sodelovanja planerjev s "skupnostjo", pri čemer letani homogena masa z enotnim vrednostnim sistemom, pogledom na prostor ali zavestjo o prostoru. V postopku participacije naj bi se hkrati vršile odvijale oblike legitimizacije razvojnih hotenj zaradi značaja urbanističnega oblikovanja kot specifične politične, ekonomske, socialne in oblikovalske dejavnosti.

Torej gre za postopek pridobivanja in razširjanja idej o razvoju v prostoru v kar najširši možni populaciji, tj. dvosmerno komunikacijo med načrtovalci in uporabniki.

Kot pravi Robinson: "V resnici obstaja mnogo interesnih skupin z različnimi pogledi in željami; obstajajo tudi različne znotraj samih skupin; so tudi posamezniki, ki jih problemi skupnosti in politike ne zanimajo; zaradi tega je izid participacije pogosto izvajanje prisile posameznih skupin nad skupnostjo oziroma zmanjševanje možnosti vpliva drugih (zlasti žensk, etničnih skupin in nezaposlenih)" (Robinson, 1991, str. 70).

Glede urbanističnega oblikovanja kot dejavnosti načrtovanja možne končne materializacije v prostoru gre za oblikovanje stičnih prostorov različnih arhitektur, večinoma različnih avtorjev in praviloma zgrajenih v različnih časovnih obdobjih, za različne skupine in posa-

meznike (sedanje in prihodnje). Arhitekturna razlaga pravi, da je urbanistično oblikovanje le "velika arhitektura", vendar problem ni tako preprost. Prav zaradi narave urbanističnega oblikovanja, ki nujno vsebuje veliko število statičnih (stavbe, prometnice, javni prostori ipd.) in dinamičnih akterjev (človek, kapital), je modus početja pogajalski in ne več avtorski. Čeprav je oblikovanje – sama kreacija – sestavni del dejavnosti, le-ta lahko deluje le ob spoštovanju socialnih, ekonomskih in političnih procesov urbanega razvoja, pomemben del pa je tudi zavezanost k sodelovanju s prebivalci – neposrednimi uporabniki –, torej s skupnostjo, ki jo sprememba prostora zadeva.

Participacijo (beri: sodelovanje vseh sodelujočih v postopkih planiranja in načrtovanja) je mogoče razumeti kot dejavnost pogajanja, ki jo sproži kateri koli akter v postopku planiranja ali gradnje zaradi lastnih interesov oziroma interesov skupine (skupnosti), ki jo zastopa. Osnovno načelo je legitimizacija procesov spreminjanja bivalnega ali drugega okolja. Pri tem so možnosti za participacijo ali motivi posameznih akterjev za sodelovanje v participacijskih postopkih sorazmerni z močjo pri realizaciji zamisli, odgovornostjo pri izvedbi (zakonsko ali pogodbeno) in zanimanjem ali vplivom na potek realizacije oziroma izvedbe.

2. Motivi participacije

Strokovna legitimizacija

Pri tem gre za zagotavljanje kar največjega prenosa znanja v operativni svet spreminjanja okolja, pri čemer je sodelovanje "stroke" ključno za upoštevanje najsodobnejših dognanj pri urejanju prostora. Legitimizacija je tako tehnična kot postopkovna in je osnovana ali na pogodbenih razmerjih naročnika do izvajalca, kjer je neodvisna institucija vključena za nadzor, ali pa zakonsko, kjer je pri zahtevnejših posegih predpisano dodatno tehnično preverjanje (pogoj in soglasja).

Družbena legitimizacija

Spreminjanje bivalnega okolja pomeni, da se bivalna stvarnost prebivalcev in uporabnikov spreminja. Participacija pomeni na eni strani zagotovitev možnosti izražanja posameznikom in skupinam pri pogajanjih o parametrih sprememb, na drugi pa daje možnost izvajalcu razvoja predstaviti (prepričati) sedanje uporabnike v pravilnost spremembe.

Politična legitimizacija

V pluralnih družbah prostorske dokumente sprejemajo v skladu s postopki parlamentarne demokracije in jih tako dolgoročno legitimizirajo. Participacija je ključnega pomena za oblastno strukturo v smislu preprečevanja drugačnih interpretacij posega ob spremembi vladajoče skupine. Participacija ni v nasprotju z reprezentativno demokracijo, kjer nastopajo izvoljeni posamezniki – predstavniki skupnosti –, je njen operativni podaljšek oziroma modus neposredne demokracije.

Ekonomska legitimizacija

Večina posegov urbanističnega oblikovanja zahteva izdatna finančna sredstva. Participacija pomeni zaščito investicije ob upoštevanju pogojev vseh strank v postopku ter preprečitev kasnejših zapletov, ki lahko sledijo ignoriranju ali slabemu izvajanju drugih oblik legitimizacije.

V obstoječem sistemu planiranja prostora je participacija praviloma retroaktivna, tj. pred pričetkom vključevanja javnosti je določen del posla že opravljen (osnutek prostorskega dokumenta). To pomeni, da je od stroke, politike in oblasti problem spreminjanja prostora artikuliran. Ko pa gre za interese kasneje vključenih skupin in posameznikov, ki se na osnutek le odzivajo oziroma niso bili vključeni v postopke planiranja od vsega začetka, lahko govorimo o retroaktivnem artikuliranju zoženih interesov, kjer so cilji participacije naslednji:

1. raziskati in predlagati načine pomoči različnim in raznovrst-

nim interesnim skupinam za artikuliranje njihovih želja, ki jih je mogoče realizirati v procesu spreminjanja bivalnega okolja, tako v oblikovanju, izvedbi in upravljanju;

2. ugotoviti ekonomske, politične in konstrukcijske omejitve razvoja v določenem prostoru;
3. postaviti izražene želje skupin in posameznikov v ekonomski in politični okvir možnosti.

Predmet participacije so vsekakor elementi grajenega okolja, igra, pri kateri posamezni akterji sodelujejo, pa urbanistično oblikovanje v najširšem pomenu izraza. Da ne gre le za oblikovalski problem oziroma sodelovanje pri upodabljanju nekega urbanega prostora, postane razvidno po opredelitvi elementov oblikovanja. Ti so na primer: vzorec ulic, oblika karejev, dispozicije parcel, namenska raba stavb in odprtih prostorov, graje ne značilnosti (višine, mase, orientacija, fasade, konstrukcijske omejitve idr.), torej problemi, ki presega okvire neposrednega oblikovanja.

3. Udeleženci v participaciji

Glede na stopnjo uveljavljanja "moči", odgovornosti za uspeh izvedbe in interesa ali vpliva na določeno plansko namero spreminjanja elementov oblikovanja, so akterji v postopkih participacije v planerskih in graditeljskih dejavnostih naslednji (po McGlynn, 1993):

- **ponudniki** (lastniki zemljišč, financerji)
- **proizvajalci** (lokalna skupnost, graditelji, stanovanjske skupnosti, planerji, cestarji, arhitekti, raziskovalci idr.)
- **uporabniki** (stanovalci, lokalne skupine, predstavniki prodaje na drobno, turisti, delavstvo, policija, pešci in kolesarji, uporabniki javnega prevoza idr.)

Vsekakor so stopnja možnosti sodelovanja v postopkih, količina odgovornosti in/ali interesa sorazmerni politični in ekonomski

moči posameznih akterjev oziroma gre pri participaciji pri urbanističnem oblikovanju, glede na možnost uveljavljanja lastne volje, za partnerstvo inherentno raznovrstnih posameznikov in skupin.

4. Metode participacije

Metoda participacije je odvisna od števila in značaja udeležencev v postopku, želenega izida in tehničnih okoliščin izvajalca. Osnovna vprašanja, ki določajo metodo participacije, so:

- V katerih situacijah (okoliščinah) bo vključevana skupnost?
- S katero strategijo bo skupnosti omogočena optimalna pozicija vpliva?
- Kako najbolje opredeliti skupna izhodišča vseh sodelujočih, tako da je omogočeno pogajanje?

Pravilen izbor metode bi moral spodbuditi posamezne akterje v skupnosti k sodelovanju, najbolje ob prikazu učinkovitosti spremembe. Smisel participacije je tudi spodbuditi lokalne skupnosti k tvornejšemu sodelovanju pri urejanju bivalnega okolja, kar pomeni tudi prenos določenega dela odgovornosti z globalne skupnosti na lokalno (tudi sosedstva). Ali kot pravi Robinson: "... s ciljem zagotavljanja možnosti na lokalni ravni, ki dovoljuje večje število razlag o načinih zagotovitve javne koristi neki teritorialni skupnosti v procesu spremembe njihovega okolja" (Robinson, 1991, str. 66).

Poleg zakonsko opredeljenih participacijskih procedur (javne razgrnitve in razstave) je glede na značaj spremembe prostora, ki je predmet razvoja, mogoče izvajati še naslednje aktivnosti (tudi Ogorelec, 1995, str. 40-47):

1. **pasivno** promocija in oglaševanje (članki, razstave ipd.) oza-veščanje (izobraževanje in predavanja) ustanovitev informacijskih središč raziskave javnega mnenja
2. **aktivno** ustanovitev posvetovalnih skupin vključevanje v odbore za planiranje organiziranje planerskih iger

5. Partnerstvo

Participacijo je mogoče organizirati odzivno "od spodaj navzgor" in takrat je praviloma retroaktivna; vodijo jo interesi prizadete skupnosti s ciljem izvajanja pritiska na lokalno oblast ali izvajalca razvoja, tako da so doseženi lokalno dogovorjeni cilji. Prav tako jo je mogoče organizirati "od zgoraj navzdol", če participacijo sproži državno ali lokalno telo za promocijo svojih dogovorjenih ciljev. Najbolj demokratična oblika participacije pa je partnerstvo, kjer postopek pomeni pogajanje med vsemi akterji v razvoju nekega območja.

Osnovno vodilo partnerstva je mogoč sinergični učinek, ki ga lahko doseže raznovrstna združba posameznikov ali skupin, kateri ne bi bil dosežen, če bi vsakdo deloval neodvisno (McArthur, 1995, str.63). Hkrati z materialnim razvojem (fizično spremembo okolja ob izgradnji) naj bi razvijali tudi "mehke" družbene vezi. Predpogoj je, da vsi akterji v postopku ne glede na motiv legitimizacije posega, moč uveljavljanja interesa ter odgovornost pri izvedbi spoštujejo interese vseh sodelujočih in hkrati prispevajo k oblikovanju skupnih izhodišč razvoja nekega območja.

Kot partnerji sodelujejo predstavniki javnega in zasebnega kapitala, lokalne oblasti, predstavniki stroke, ki delujejo interdisciplinarno (torej posamezen predstavnik tega ali onega tehničnega ali družbenega področja nima prednosti), predstavniki lokalne skupnosti, posamezniki z individualnimi interesi in predstavniki lokalnih skupin.

Vendar je osnovni predpogoj, da se na lokalni ravni spodbudi zanimanje posameznikov za lastno bivalno okolje, kajti interes skupnosti, ki ni več amorfná združba tipičnih uporabnikov, temveč kompleksen splet individualnih aspiracij, je še vedno praviloma neartikuliran.

Seveda razmišljanja o nedotakljivosti lastnine, skrb pred "pretiranim" zanimanjem za investicije "nepozvanih" in immanentna "političnost" katerega koli postopka

participacije silijo k drugačnemu razmišljanju. Zlasti to velja za meje ali teritorialnosti, zaključenosti ali odprtosti prostora, ki se ga spreminja, pa tudi pri razmišljanju o slabostih reprezentativne demokracije pri reševanju lokalnih zadev, pa tudi mogočih še večjih dolgotrajnosti ali zapletenosti planskih ter lokacijskih postopkov.

Ivan Stanič, dipl. inž. arh.

Viri in literatura:

- Healey, P.: Planning Through Debate – The communicative turn in planning theory, *Town Planning Review*, št. 63 (2), 1992, str. 143-162.
- McArthur, A.: The active involvement of local residents in strategic community partnerships, *Policy and Politics*, School for Advanced Urban Studies, Bristol 1995, str. 61-71.
- Hayward, R. in McGlynn, S. et al.: Making Better Places, *Urban Design Now*, Butterworth Architecture, Oxford 1993.
- Ogorelec, B.: Tehnike in načini odnosov z javnostjo v procesu urbanističnega načrtovanja, *Urbanistični Inštitut Republike Slovenije*, Ljubljana 1993.
- Robinson, F. in Shaw, K.: Urban regeneration and community involvement, *Local Economy*, Longman Group UK Ltd., Essex 1991, str. 61-73.

Franc J. ZAKRAJŠEK

Spremljanje stanja v prostoru

Uvod

Pričujoči prispevek je napisan na osnovi raziskave Oblikovanje kazalcev in metodologije za analizo in spremljanje stanja v prostoru, ki je sestavni del raziskovalnega projekta Zasnova urbanizacije, ki ga izvaja Urbanistični inštitut Republike Slovenije, financirata pa Ministrstvo za okolje in prostor ter Ministrstvo za znanost in tehnologijo.